

Людмила БУРА

**ВАСИЛЬ ЗЕМЛЯК – СТУДЕНТ ЖИТОМИРСЬКОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ:
НЕВІДОМІ СТОРІНКИ**

*“...завжди, відтоді як було вимовлено слово, в усіх
кризових, катастрофічних точках людського буття
присутній Свідок, Письменник, Художник.”*

П. Загребельний

У духовній спадщині нашого народу належне місце відводилось великим митцям, які підтримували, відроджували, продовжували традиції української культури. Залишив помітний слід у ній і наш земляк, відомий український письменник Василь Сидорович Вацик (Земляк). Про нього написано вже дуже багато і, здавалося б майже все відомо. Проте, як не можна взнати до кінця цей навколишній світ, так і людина – завжди залишиться нерозгаданою таємницею для всіх, хто її оточує і знає. Надто ж, коли йдеться про лірика, романтика і філософа Василя Земляка, який казав: “Я навіть мертвий не знайду спокою, коли слова мої не будуть вражати людей”.

І він, справді, вражав. Вражав своєю ширістю, веселою вдачею, жагою до життя, добротою людяністю і, звичайно, своїми творами.

Однією з таких сторінок є навчання Василя Вацика у Житомирському сільськогосподарському інституті (нині агроєкологічний університет). Яким же він був – студент Василь Вацик, які враження з інститутським навчанням виніс Земляк письменник?

... Йдучи коридором академії, я часто ніби ловлю себе на думці: цими коридорами ходив і Василь Земляк! Ось, можливо, стоячи біля цього вікна, він так само хвилювався перед іспитом, як нинішні студенти. Звичайно, в ті часи все було не таке, інше – були ж повоєнні роки ...

Отже Василь Сидорович Вацик 7 лютого 1950 року написав заяву про вступ до ЖСІ. Цитую:

“Прошу зарахувати мене студентом 1-го курсу заочного відділу Вашого інституту. Зобов’язуюсь бути пунктуальним щодо обов’язків заочника і наполегливим у навчанні” [1].

І ось тут розпочалось найцікавіше. В. Земляк закінчив наш університет (тоді інститут) у 1950 році. Це підтверджує аналіз статей, біографічних довідок з різних джерел.

Але ж, як уже було сказано, заява про вступ до інституту була написана саме в 1950-му. Переді мною – поживкла від часу і пилу тека з особовою справою студента заочного відділення агрономічного факультету Вацика Василя Сидоровича. В цій теці всі його документи і заяви, автобіографія і довідка з місця роботи, залікова книжка тощо. Всі заяви написані ним власноручно.

Отже, сумніву нема; помиляються офіційні джерела.

Зовсім збили з пантелику ще 2 матеріали, а особливо один, де як свідчення про навчання, наголошую, в якомусь інституті наведено наказ тодішнього редактора газети “Радянська Житомирщина” від 19.XII.1948 р. Г.П. Булкіна:

“Надати власкору Вацику профвідпустку на 24 робочих дні з 20 грудня 1948 р., оскільки 1 січня 1949 року його викликають на сесію заочників в інститут” [2].

Це ж офіційний документ! Та ось на очі потрапила ще одна стаття наукового працівника Житомирського краєзнавчого музею С.В. Підлісної, в якій вона розповідає, що у них зберігається контрольна робота студента-заочника Бердичівського учительського інституту (факультет мови і літератури) Василя Вацика. Робота датована 20.01.1949 р. і оцінена на “добре”.

Нарешті! Все стало на свої місця. Редактор “Радянської

Житомирщини” в наказі не вказує, в якому саме інституті навчався В. Вацик. А йшлося саме про студента заочника Бердичівського учительського інституту. До нашого ж вузу Вацик поступив вже пізніше, в 1950 році. Всі вступні іспити були складені успішно. До речі, їх на той час складали при вступі аж б:

- російська мова і література (усно і письмово);
- українська мова (усно і письмово);
- фізика;
- хімія.

З шести, лише два були оцінені на “добре”, а інші – “відмінно”. Ось так у 1950-му Вацик став студентом Житомирського сільськогосподарського інституту. І почалось студентське життя.

Треба відмітити, що В. Вацiku доводилось поєднувати роботу з навчанням. Адже на період вступу до ЖСІ він у “Радянській Житомирщині” обіймав посаду завідувача відділом сільського господарства, про що свідчить довідка з особової справи, видана для вступу в інститут, датована 7 лютого 1950 р. і підписана відповідальним секретарем К. Житником.

А з серпня 1951 року Василь Вацик сам стає відповідальним секретарем редакції і, звичайно, поєднувати відповідальну посаду і навчання в інституті стає дедалі важче.

Треба наголосити, що до будь-якої роботи Василь Сидорович ставився дуже вимогливо і самовіддано.

Зі спогадів його колег:

“Василію Сидоровичу були притаманні кращі якості начальника штабу (секретаріату). Він приділяв пильну увагу і стилістиці, і поліграфічному оформленню, і фотоілюстраціям, уболівав за кожну – навіть невеличку “замітку, гнівався і переживав, коли траплялися якісь недоречності”.

Навчання ж в інституті вимагало часу і наполегливості. Все це знаходилося у Василя Сидоровича, і перша сесія була складена успішно. Про це свідчить залікова книжка № 15 студента Вацика В.С., видана 6.11.1951 р. [3]:

1. Основи марксизма-ленінізму – “добре”
2. Неорганическая химия – “добре”
3. Физика – “добре”.

На II і III курсах з’явилися спеціальні дисципліни: метеорологія, геодезія, трактори і автомобілі, фізіологія рослин, мікробіологія. Але це не лякало нашого студента. Він так само впевнено складав іспити і заліки, і здається, що навчання для нього не було великою проблемою. Навпаки, це була людина, яка завжди прагнула до нового, небаченого, нечутного, а що як не навчання допомагало йому в цьому. Всіх, з ким на той час працював і спілкувався Василь Сидорович, вражали в ньому постійний пошук свого місця в житті, нестримне прагнення до здійснення поставленої мети.

Василь Вацик виявляв невтомну працьовитість, жаждобу до пізнання навколишнього світу, можна з впевненістю сказати: ці якості здатні були піднести його до вершини в багатьох галузях людських діянь. Гадаю, він міг би стати відомим льотчиком-випробувачем після закінчення Харківського авіаційного училища, де він вчився перед війною, здібним воєначальником, збагачений досвідом партизанської боротьби в роки Великої Вітчизняної війни, адже був командиром кінного загону імені Суворова; відомим економістом, бо ж у повоєнні роки очолював районний плановий відділ Козятинського райвиконкому на Вінниччині; зрештою вченим агрономом, адже успішно навчався в Житомирському сільгоспінституті. Але Василь Сидорович віддав перевагу фахові журналіста, пізніше письменника, який і об’єднав всі ці якості у його творчості. Саме в цій галузі він міг проявити себе сповна.

У Василя Земляка була особлива відмінна риса – вражаюча, органічна любов до рідної землі. Це й надихнуло його на створення таких перлин в українському письменстві як “Рідна сторона”, “Кам’яний брід”, “Лебедина зграя”. А тягнулась вона ще з дитячих вражень у рідному селі Конюшівка на Вінниччині, де жили його батьки і віддали сільському господарству своє життя. Інша доля чекала на їхнього сина, але та любов, яку вони

прищепили йому змалечку, дала щедрі паростки творчої діяльності сина.

Йшли роки. Студент Вацик поступово наближався до закінчення навчання. Останній було зроблено 21 лютого 1954 року, коли Василь Вацик складав чергову сесію за III курс. На цьому записи обриваються... Отже, було закінчено лише три курси інституту, Наступний документ – це заява В. Вацика на ім'я тодішнього директора інституту Б.В. Лесика, датована 18 лютого 1961 року. В ній він просить надавати дозвіл на переведення для продовження навчання у Київській сільськогосподарській академії на лісгосподарському факультеті. Перерва у навчанні становила 7 років. За цей час багато подій сталося у житті Василя Сидоровича. Найголовніша з них – та, що саме за цей період він перетворився з маловідомого провінційного журналіста в того Василя Земляка, яким його запам'ятали вдячні читачі.

Треба відзначити, що всі твори, написані на Житомирщині, пронизані великою любов'ю до поліського краю, а в деяких з них відчуваються враження студентських літ.

Це можна помітити як у його кореспондентських статтях, написаних в цей період, так і в літературних творах. Звернімося до прикладів.

31 грудня 1950 року в “Радянській Житомирщині” надруковано статтю разом з Костянтином Кізубом “Творці перемог”, де читаємо: “Перша книга великого російського перетворювача Докучаєва починалась з казки про мандрівника, який бродив по світу багато віків і тисячоліть. Мандрівник через кожні 500 років повертався в знайомі місця і був свідком різючих змін у природі. Нинішньому мандрівникові не довелося б ходити так довго, щоб помітити зміни, з нього вистачило б наших п'яти років”.

Тільки студент сільськогосподарського вузу міг знайти таку подробицю з книги В. Докучаєва, тільки ця деталь зумовила філософську масштабність задуму.

Як з'ясується, прототипом персонажу з повісті “Рідна

сторона” професора Живана був справді професор нашого інституту Василь Петрович Живан. В. Земляк не знайшов за потрібне змінити хоча б прізвище. В тому, що людину з таким прізвищем він знав, переконає некролог, вміщений 27 березня 1949 року.

“26 березня, після недовгої хвороби помер завідувач кафедри рослинництва Житомирського сільськогосподарсько-го інституту професор Василь Петрович Живан... За своєю діяльністю В.П. Живан написав 60 наукових праць, понад 300 статей з питань землеробства і підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Був активним пропагандистом вчення Докучаєва, Тимірязєва, Мічуріна”. Василь Земляк залишив проникливе висловлювання про професію агронома:

“Агроном не зразу стає агрономом. Рілля зміряти годен і продавець з кооперації. А агроном – це найбільша з усіх професій. Механік знає машину, зоотехнік знає тварину... А агроном мусить знати все – і землю, і людей, що працюють на ній, все повинен знати справжній агроном”.

За 7 років перерви у навчанні в житті В. Земляка сталось ще багато подій, як уже говорилось, що не дозволили йому відразу закінчити вуз, бо забирали багато сил і часу. Побачила світ повість В.Земляка “Рідна сторона”, опублікована в журналі “Дніпро” 1955 року; 18 лютого 1956 року “Радянська Житомирщина” друкує другу його повість про життя поліщуків – “Кам’яний брід”.

У березні 1957 року побачили світ оповідання “Ганна Лебідь”, “Чорні сережки”. У лютому цього ж року В. Вацика прийнято в члени Спілки письменників СРСР, він стає головою обласного літературного об’єднання. Крім того, в 1958-му році Вацик з сім’єю переїздить до Києва. Звичайно, все це не могло не вплинути на навчання. Та це не означало, що В.Вацик зупинився на півдорозі. Він вирішує закінчити навчання, і з цією метою переводиться до Київської сільгоспакадемії.

“Часом буває так, що сам письменник набагато цікавіший, ніж усі його разом узяті твори, а буває і навпаки. І в цьому

розумінні Василь Земляк просто становив виняток, бо важко з остаточною впевненістю сказати, коли він цікавіший: у житті, чи в своїх творах...” – писав про нашого земляка Михайло Слабошпицький, відомий дослідник його творчості.

А сам Земляк казав:

“Треба чіпляти письменникам крила, а не вищипувати з них пір’я”. І крила у нього були, справжні, лебедині. І, приємно, що вирости вони саме на нашій землі, у нашому місті і в деякій мірі у нашій академії. То ж лети, наш земляче, над цим неспокійним світом, залишайся в пам’яті народній завжди таким гарним, усміхненим, романтичним, яким ти був у житті.

Не випадковим є і приbrane ім’я – Василь Земляк. Ним промовляє душа письменника – творця, гуманіста і, найперше – патріота. А Дмитро Павличко додає:

“Будем вічно, як радості подив,
Як під сонцем весняні степи.
О, мій брате, натомлений, спи,
Ти до нас недаремно приходиш!”

Архівні документи Житомирського державного агроекологічного університету:

1. Заява Вацика В.С. від 7 лютого 1950 р.
2. “Радянська Житомирщина”. – 1948. – 19 грудня.
3. Залікова книжка студента Вацика В.С. від 6 лютого 1951 р.
4. Заява Вацика В.С. ректору Житомирського сільськогосподарського інституту від 21 лютого 1954 р.